

Het principe van het monetair nominalisme

Joan Dubaere

INLEIDING

Waar kan het Monetair Nominalisme geplaatst worden in het kader van het leerstuk over de onvoorziene Omstandigheden ?

Aangezien het principe van het monetair nominalisme aan bod is gekomen in het Seminarie Overeenkomsten, dat meer specifiek het verschijnsel van de Onvoorziene Omstandigheden heeft belicht, is het wellicht wenselijk het verband aan te stippen van dit monetair nominalisme met, enerzijds het kontraktenrecht, en anderzijds het leerstuk over de onvoorziene omstandigheden.

Het Overeenkomsten- en Verbintenissenrecht wordt beheerst door het principe van de contractuele autonomie, uitgedrukt in art. 1134 B.W. De verbintenissen waartoe de partijen zich vrijelijk en door onderlinge toestemming hebben verbonden, strekken de partijen tot wet. In die onderlinge toestemming zit een zeker *evenwicht* geborgen. Bij de wederzijdse contracten bestaat dit uit het evenwicht tussen de onderlinge prestaties. Bij de eenzijdige contracten is er het evenwicht tussen de toestemming van de ene partij om een bepaalde prestatie te leveren en het aanvaarden van die prestatie door de andere partij. Het kan nu echter gebeuren dat bepaalde omstandigheden die op het ogenblik van het sluiten van de overeenkomst niet te voorzien waren, dat contractueel evenwicht ernstig verstoren en de toestemming van de partijen terdege aantasten. Cruciale vraag : Kan men in een dergelijke situatie de partijen verplichten het contract uit te voeren ? Het antwoord hierop zal ontspruiten uit een confrontatie tussen het publiek belang, de rechtszekerheid, en het privaat belang, de billijkheid van een herstel van het contractueel evenwicht. Ons legalistisch ingestelde Hof van Cassatie opteert voor de rechtszekerheid en weigert in een aanpassing van de door onvoorziene omstandigheden uitgeholde contractuele bepalingen te voorzien.

Waar kunnen we nu het monetair nominalisme plaatsen in deze confrontatie tussen het streng legalisme van art. 1134 B.W. en de roep om een billijke regeling-die vaak een aanpassing impliceert van het contract- van de leer van de Onvoorziene Omstandigheden ?

Art. 1895 B.W. bepaalt dat een geldschuld steeds bestaat uit het *numeriek bedrag* van de schuld ; en de aflossing van de schuld bestaat uit het geven van het numeriek bedrag zoals dat contractueel was bepaald. De waarde van het geld wordt gelijkgesteld met de nominale waarde. Tussen het legalisme, uitgedrukt in art. 1134 B.W., en het nominalisme van 1895 B.W.

bestaat een nauwe band. Beide artikels leiden tot een strikte eerbied voor hetgeen duidelijk en tekstueel was overeengekomen bij het sluiten van het contract.

Het kan echter gebeuren dat er tussen het ogenblik van het ontstaan van de overeenkomst en het tijdstip waarop de overeenkomst moet uitgevoerd worden een onvoorziene omstandigheid plaatsgrijpt - devaluatie, depreciatie, revaluatie- die de koopkracht van het geld en van het numeriek gestiplueerde bedrag in de overeenkomst gevoelig aantast. Hier komt de band tussen legalisme en nominalisme tot uiting : Met Onvoorziene Omstandigheden wordt geen rekening gehouden. Het numeriek overeengekomen bedrag is wet voor de partijen en wordt dus niet aangepast door de rechter aan de veranderde monetaire omstandigheden.

Wat houdt dit nominalisme nu eigenlijk in ? Wat zijn de grondslagen ervan, welke de voor- en nadelen ? Zijn er voor de partijen contractuele uitwegsmogelijkheden om de klip van het nominalisme te omzeilen, m.a.w., is Art. 1895 al dan niet van openbare orde ? Allemaal vragen waarop we nu verder in dit werk een antwoord zullen pogen te geven.

HOOFDSTUK I. ART. 1895 B.W. EN HET PRINCIPE VAN HET MONETAIR NOMINALISME.

A. BEGRIP

a. Artikel 1895 B.W.

1. Art. 1895 B.W. bepaalt dat een geldschuld steeds bestaat uit de numerieke geldsom die in het contract is uitgedrukt. Alleen het nominaal vermelde bedrag is van belang en zal moeten teruggegeven worden, ongeacht de waardeschommelingen die het geld gedurende het tijdsverloop tussen het aangaan van het contract en de effectieve betaling mocht ondergaan hebben. De betaling geschiedt in muntspeciën die gangbaar zijn op het ogenblik van de betaling, m.a.w. in wettige betaalmiddelen.

2. Art. 1895 B.W. roept dus *twee problemen* naar voren : 1. De waardeschommelingen van de eigen munt, en 2. De aard van de munt waarmee mag betaald worden, namelijk de muntspeciën die gangbaar zijn op het ogenblik van de betaling. Op dit tweede probleem wordt er verder in dit werk teruggekomen. Vooreerst is het echter wenselijk enkele monetaire aspecten van het nominalisme te belichten om dan daarop over te gaan naar de problematiek die centraal staat bij de bespreking van het monetair nominalisme : de problematiek van de waardeschommelingen van de munt.

b. *Monetaire gegevens.*

3. Waardeschommelingen van het geld hebben duidelijk heel wat te maken met de waarde van het geld. Welnu, de waarde van het geld, die precies de essentie van het geld uitmaakt, kan men op verschillende manieren uitdrukken naargelang men er één bepaald aspekt van benadrukt (1). Zo heeft men de *intrinsieke waarde* van het geld of de metaalwaarde, die terugslaat op de waarde van het edel metaal waaruit de munt is vervaardigd. Aangezien nu vooral het fiduciair geld op de voorgrond is getreden ten nadele van de standaardmunten, heeft de metaalwaarde van de munt fel aan belang ingeboet. De waarde van het geld kan ook beschouwd worden vanuit de *reële koopkracht* ervan, namelijk de hoeveelheid goederen en diensten die men zich met een bepaalde geldsom kan aanschaffen. Deze goederenwaarde of reële waarde van de munt zal sterk beïnvloed worden door het algemeen prijspeil en de schommelingen ervan. Tenslotte kan men ook de *nominale waarde* van het geld benadrukken, dit is de wettelijke waarde van de geldeenheid. De staat heeft vanuit zijn soevereine geldscheppende macht een bepaalde munteenheid gecreëerd en aan deze munt een schulddelgende kracht toegekend. De nominale waarde van een geldsom is dus het aantal wettelijke eenheden (franken) waaruit die som bestaat. Het is deze waarde die door het monetair nominalisme wordt benadrukt. De nominale of wettelijke waarde kan ook uitgedrukt worden in de hoeveelheid goud die de munteenheid vertegenwoordigt, dan spreekt men van goudpariteit, of men kan de wettelijke waarde uitdrukken in verhouding tot de waarde van de buitenlandse munteenheden, dan spreekt men van wisselpariteit.

4. De betekenis van het geld zelf is niet eenduidig en varieert naargelang men de een of de andere *functie* van het geld benadrukt (2).

Het geld kan beschouwd worden als een *ruilmiddel*. Voor een bepaalde som geld kan men een hoeveelheid goederen en diensten bekomen. Het geld is anderzijds ook een *waardemeter*, de prijs van de goederen en diensten wordt in geld uitgedrukt en aldus is het mogelijk de onderlinge waardeverhoudingen tussen de goederen te bepalen, m.a.w. het geld is hier een evaluatiemiddel en tevens rekenmunt, de waarde wordt in een nominaal geldbedrag uitgedrukt, in een aantal reken- of geldeenheden.

De waarde van het goed of de hoogte van de schuld krijgen hier dus een rekenkundige gestalte. Anderzijds functioneert het geld ook als een *betaalmiddel*. Hier wordt dan geduid op de voorwerpen in metaal (munten) of papier (fiduciair geld) waarmee effectief wordt betaald. Hier gaat het

(1) - SCHOENTJES-MERCHIERS, *Waardebeveiligingsclausules in de landen der E.E.G.*, Gent, 1969, blz. 10.

- CARBONNIER, *Droit Civil, "Les Biens"*, Paris, 1967, blz. 16.

- ASSER-RUTTEN, *Handleiding tot beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht, "Verbintenissen"*, Zwolle, 1978, blz. 322.

(2) SCHOENTJES-MERCHIERS, *o.c.*, blz. 9-10.

CARBONNIER, *o.c.*, blz. 23-29.

dan om geldvoorwerpen of geldtekens die in het kontraktueel verkeer worden uitgewisseld. Tenslotte is het geld ook een *eigendoms-objekt*. Het geld dient dan als een waarderereservoir. Het is een beschikkingsmacht over goederen en diensten die men steeds kan vergroten door het sparen en het oppotten van geld.

c. *Het principe van het monetair nominalisme.*

5. Spreken over monetair nominalisme is spreken over *waardeschommelingen* van de munt. Deze waardeschommelingen kunnen officieel zijn (3) ; de wettelijke devaluaties of revaluaties ; of bestaan uit een feitelijke koopkrachtvermindering van de munt, de depreciatie, of een feitelijke koopkrachtvermeerdering, de appreciatie. Het spreekt vanzelf dat de depreciatie heelwat frekwenter voorkomt dan de appreciatie en bovendien een veel diepgaandere werking heeft op de koopkracht (4). Met betrekking tot deze waardeschommelingen zijn twee rechtstheoretische houdingen mogelijk : het monetair realisme en het monetair nominalisme (5).

6. Het *monetair realisme* diende zich oorspronkelijk aan als een metallisme ; de waarde van het geld is hier afhankelijk van de hoeveelheid edel metaal die een bepaalde munt bevat. Niet de rekenkundige waarde van het geld maar de waarde van het geld als effectief betaalmiddel is hier van tel. Aangezien het fiduciair papiergeld de metalen munten grotendeels verving heeft en het metallisme dus fel aan belang heeft ingeboet, is in plaats van het metallisme een andere monetair realistische theorie op de voorgrond getreden : het valorisme. Deze theorie zit in de geldelijke uitdrukking van een verbintenis slechts een manier om de reële waarde weer te geven van de schuld als tegenwicht voor een geleverde prestatie. De reële waarde is belangrijk : de koopkracht die erachter steekt of de hoeveelheid goederen en diensten en prestaties die men ervoor kan krijgen. Deze koopkracht wordt sterk beïnvloed door het algemeen prijspeil. Indien door monetaire waardeschommelingen het nominaal uitgedrukte bedrag niet meer representatief is voor de geleverde prestatie, dan pleit het monetair realisme voor een aanpassing van dit numeriek bedrag.

7. Het *monetair nominalisme* daarentegen legt het accent op de nominale waarde van de verbintenis-schuld, (6). Eén frank blijft één frank, ook al is zijn koopkracht verminderd, zelfs als is de koers officieel aangepast. Er bestaat een onverbreekbare band tussen de waarde van een geldsom en het numerieke aantal geldeenheden waarin de som is uitgedrukt. Enkel de

(3) wettelijke devaluaties : K.B. 25 oktober 1926 ; W. 30 maart 1935 ; B.W. 1 mei 1944.

(4) CARBONNIER, *o.c.*, blz. 28

(5) SCHOENTJES-MERCHIERS, *o.c.*, blz. 10-12, en blz. 20-26, CARBONNIER, *o.c.*, blz. 20-21.

JURIS-CLASSEUR CIVIL, *Monnaie de paiement*, Fasc. B 1 ; blz. 3.

(6) KLUYSKENS, *Beginnelsen van Burgerlijk Recht, Contracten*, Antwerpen, 1952, blz. 245.

DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit Civil Belge*, III ; Brussel 1962, blz. 464

wettelijke nominale waarde telt, de reële waarde van de munt is juridisch onbestaande, een depreciatie van de munt bestaat uit juridisch oogpunt niet (7). Een geldschuld wordt dus gekweten door in op het ogenblik van de betaling wettige betaalmiddelen een som te betalen die nominaal gelijk is aan het bedrag van de schuld.

Het is duidelijk dat het heel andere gevolgen zal hebben in de praktijk voor het aangaan van contracten naargelang de ene of de andere theorie wordt aangekleefd, maar hierover zullen we het verder in dit werk hebben.

B. HISTORIEK. (8)

8. Zowel het nominalisme als het realisme zijn even oud als de monetaire devaluaties en die zijn er geweest zowat vanaf het eerste ogenblik dat er geld in omloop werd gebracht, in de oudheid dus. We bedoelen hier het geld in juridische zin, namelijk de derde stap van een driedelige evolutie : aanvankelijk was er het zuiver ruilverkeer zonder tussenschakel, goederen en diensten werden onderling geruild ter betaling. Dan kende men de periode van betaling met edel metaal, goud en zilver werden in ruil voor goederen en diensten gegeven. Tenslotte ontstaat het geld als dusdanig in het betalingsverkeer. Het staatshoofd gaat een geldeenheid vaststellen die terzelfdertijd een rekeneenheid is. Aan gouden en zilveren muntstukken wordt een bepaalde nominale waarde gegeven uitgedrukt in rekeneenheden. De muntstukken krijgen dus een *faciale wettelijke waarde*, uitgedrukt door de stempel van het staatshoofd die op de munt wordt geslagen. Er ontstaat dus een discrepantie tussen de materiële waarde van de stukken en de door het staatshoofd bepaalde nominale waarde. Van dan af doet het verschijnsel van de devaluatie zijn intrede in het betalingswezen. Vanaf dat moment kent men monetaire theorieën.

9. Wat de Romeinsrechtelijke oplossingen betreft, zijn er weinig teksten, maar men weet dat in het Romeins recht voornamelijk een nominalistisch standpunt werd ingenomen. Ongeveer twee eeuwen vóór onze tijdsrekening is er een «Lex Flaminia» geweest die, na een devaluatie, de debiteurs toestond enkel het nominaal verschuldigde bedrag te betalen. Het monetair realisme is als dusdanig slechts aan bod gekomen in de 12de en het begin van de 13de eeuw met de glossatoren en de kanonisten. Toen achtte men de debiteur gehouden de werkelijke tegenwaarde van een prestatie te betalen, ook al had de crediteur zulks voorafgaandelijk niet contractueel bedongen. In geval van lening bijv. diende de lener enkel eenzelfde waarde aan edel metaal terug te geven als hij had ontvangen. Op het ogenblik van de betaling ging men dus terug naar het moment van ontstaan van de schuld om er de werkelijke waarde van (in edel metaal) te bepalen.

(7) DE PAGE, H., *o.c.*, III, blz. 465.

(8) JURIS-CLASSEUR CIVIL, *Monnaie de paiement*, Fasc. B.1 ; blz. 3-6.

10. Het monetair nominalisme kende eigenlijk zijn hoogtepunt in Frankrijk vanaf de 14de, 15de eeuw. De Franse koningen die enorme uitgaven deden om hun status op het gewenste niveau te houden, en aldus grote staatsschulden veroorzaakten, hadden een interessant truukje gevonden om die schulden te minimaliseren. Vanuit hun soevereine positie als staatshoofd veroorzaakten ze devaluaties. Op die manier konden ze de reële waarde van het numerieke bedrag van hun schulden verminderen. Deze Franse koningen kenden twee manieren om devaluaties in het leven te roepen : 1. Ze verminderen gewoon het gewicht in goud of zilver van de muntstukken die ze als effectief betaalmiddel gebruikten. Die munten hadden een bepaalde nominale waarde, uitgedrukt in livres, sols of denieren, die rekenmunten waren (dienden dus louter om het nominaal bedrag van de schuld uit te drukken maar er kon niet mee betaald worden). Met betaalmiddelen die dus een mindere waarde hadden kon een zelfde nominaal bedrag terugbetaald worden. Het probleem van het verminderde gewicht van de zilver- of goudstukken werd opgelost door er een gelijke hoeveelheid minderwaardig metaal aan toe te voegen. 2. De tweede manier om devaluaties te veroorzaken bestond erin de nominale waarde, uitgedrukt in rekenmunt, te verhogen. De goud- en zilverstukken hadden wel een bepaalde afbeelding, maar er was geen vaste nominale waarde op bepaald. Het was dus gemakkelijk voor het staatshoofd om een grotere nominale schuld met een zelfde aantal goudstukken te betalen. Hier werd dan geen devaluatie van de betaalmunt toegepast (vermindering van het gewicht in edel metaal), maar een devaluatie van de rekenmunt door een zelfde kwantiteit edel metaal een hogere nominale waarde te geven.

11. De *huidige tendens* in België is nog steeds bepaald door het nominalistisch principe zoals het uitgedrukt wordt in art. 1895 B.W. De wetgever houdt zich nog steeds aan het principe dat de geldeenheid een onveranderlijke (nominale) waarde heeft en hij wordt hierin gevolgd door de rechtspraak met aan het hoofd het Hof van Cassatie zoals uit enkele principe-arresten blijkt (9). Wel hebben de gevoelige koopkracht-schommelingen, die er sinds de eerste wereldoorlog zijn en sinds 1974 opnieuw in volle hevigheid aan de orde zijn tengevolge van de sterke prijsstijgingen, ervoor gezorgd dat het strikte nominalistisch principe in de contractuele praktijk werd gemilderd. Ook de rechtspraak heeft zich inschikkelijk gesteld tegenover een meer genuanceerde contractuele toepassing van art. 1895 B.W. We komen hier nog op terug (10).

(9) Cass., 14 februari 1929, *Pas.* I, 1929, 87.

Cass., 28 januari 1932, *Pas.* I, 1932, 305.

(10) Zie hoofdstuk V.

HOOFDSTUK II. DRAAGWIJDTE VAN ARTIKEL 1895 B.W.

Art. 1895 B.W. is in het Burgerlijk Wetboek gesitueerd bij de Verbruiklening, maar het artikel wordt zowel door de rechtsleer als door de rechtspraak toepasselijk geacht op alle contracten en op alle schulden die geldelijk worden uitgedrukt, (11).

A. ART. 1895 B.W. EN DE VERBRUIKLENING.

12. Bekijken we eerst art. 1895 in zijn *context* van het *Burgerlijk Wetboek*. Het grote principe dat de teruggave beheerst bij de verbruiklening is dat men de zaken in gelijke hoeveelheid, van gelijke aard en van dezelfde kwaliteit moet teruggeven. De waarde zelf van de zaken komt niet in aanmerking (art. 1892 ; 1902 B.W.). Vanuit dit standpunt kan men aannemen dat art. 1895 B.W. een zuivere toepassing is van dit principe. De lener die een numerieke som teruggeeft, geeft terug wat hem geleend werd. Waardeschommelingen worden niet in acht genomen. Nochtans is er hierover verdeeldheid bij de rechtsleer. Sommigen zijn van oordeel dat art. 1895 B.W. niet het algemeen principe volgt (12). Bij verbruiklening van gewone zaken is de kwaliteit gewoonlijk niet hetzelfde als de waarde ervan. Bij geldlening is de waarde echter identiek aan de kwaliteit en hier wordt dan geduid op de werkelijke koopkracht-waarde van het geld. De lener die een som teruggeeft in gedevalueerde munt geeft de zaak terug in dezelfde hoeveelheid en van gelijke aard maar de kwaliteit is niet dezelfde. Anderzijds kan men stellen dat de wetgever, door een fictie, bij een geldlening, hoeveelheid (het numerieke bedrag in nominale eenheden) en kwaliteit (de wetgever maakt geen onderscheid tussen reële waarde en nominale waarde) van het geleende bedrag heeft gelijkgesteld. In die zin volgt art. 1895 B.W. het algemeen principe van de verbruiklening m.b.t. de teruggave.

B. DRAAGWIJDTE VAN ART. 1895 B.W. TEN OVERSTAAN VAN ANDERE KONTRAKTEN.

13. Zoals gezegd nemen rechtsleer en rechtspraak aan dat de draagwijdte van art. 1895 B.W. zich uitstrekt tot alle mogelijke contractuele verbintenissen die een geldsom tot voorwerp hebben. De wetgever heeft het beginsel

(11) LAURENT, *Cours élémentaire de Droit Civil*, XVII, Brussel, 1878, blz. 552.

ASSER-RUTTEN, o.c., *Verbintenissen*, p. 326

Cass., 5 juni 1924, *Pas.*, 1924, I, 382.

Cass., 18 maart 1926, *Pas.*, 1926, I, 305.

Cass., 14 februari 1929, *Pas.*, 1929, I, 87.

Cass., 28 januari 1932, *Pas.*, 1932, I, 305.

(12) FENET, P., *Recueil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, Paris, 1827, blz. 425.

KLUYSKENS, o.c., *Contracten*, blz. 553.

van het nominalisme bij de verbruiklening geplaatst, meer bepaald bij de geldlening, omdat hier het probleem van de waardefluctaties van het geld zich het meest stelt, maar het monetair nominalisme kan niettemin als een algemeen principe beschouwd worden dat *gans ons contractueel recht* dirigeert.

14. Zo staat art. 1895 B.W. nauw in verband met art. 1243 B.W. dat de betaling relementeert : er moet betaald worden hetgeen overeengekomen is, m.a.w. indien men stipuleert dat een bepaald numeriek bedrag moet betaald worden dan volstaat het deze numerieke som te betalen, ook al is de koopkracht van dit bedrag intussen gewijzigd. Vanuit dit oogpunt moet men bijv. ook art. 1932 bekijken. Bij bewaargeving van geld moeten dezelfde speciën worden teruggegeven, ook al is de waarde vermeerderd of verminderd. Een bijzonderheid is hier wel dat art. 1932 B.W. afwijkt van art. 1895 B.W. (13). Het monetair nominalisme houdt als principe namelijk ook in dat de betaling in om het even welk gangbaar wettig betaalmiddel mag geschieden, essentieel is dat men de nominale waarde van de som terugbetaalt. Wat de precieze draagwijdte is van dit tweede lid wordt later uitgelegd, maar we willen wel even aanstippen dat men een onderscheid moet maken tussen de eigenlijke- en de oneingelijke geldschulden, (14). Art. 1895 B.W. heeft de echte geldverbintenis als voorwerp. Het slaat op verbintenissen die een bepaald numeriek geldbedrag als voorwerp hebben. Bij de bewaargeving slaat de verbintenis tot teruggave niet op een bepaald geldbedrag, maar op het geldvoorwerp. Het muntstuk zelf of het papieren exemplaar is hier voorwerp van de verbintenis, niet het bedrag dat door die geldvoorwerpen wordt vertegenwoordigd. Vandaar dat de teruggave bij de bewaargeving - in tegenstelling tot hetgeen in art. 1895 tweede lid wordt bepaald - in gelijke speciën moet geschieden.

C. DRAAGWIJDTE VAN ART. 1895 B.W. MET BETREKKING TOT HET FIDUCIAIR PAPIERGELD.

15. Niettegenstaande het avontuur met de assignaten, nominale waardepapieren die door het grote misbruik dat er werd van gemaakt op de duur niet de minste reële waarde meer vertegenwoordigden, had de *wetgever van 1804 een zuiver metalliek geldstelsel* voor ogen. Art. 1895 B.W. spreekt immers van muntspeciën en heeft dus, strikt textueel gezien, enkel de waardeschommelingen van de metalen munt beschouwd. De herinnering aan de devaluatie-praktijken van de Franse koningen heeft hier zeker een rol gespeeld. Om de vraag te beantwoorden of art. 1895 ook betrekking heeft op het fiduciair papiergeld, past het even de intentie van de wetgever van 1804 te belichten. Zoals gezegd vloeit het standpunt van art. 1895

(13) DEMOLOMBE, C., *Cours du Code Civil, XIII, ("des Contrats")*, Brussel, 1878, blz. 306.

(14) ASSER-RUTTEN, *o.c.*, *Verbintenissen*, blz. 323.

B.W. voort uit de ervaringen die men tijdens het Ancien Régime heeft gehad op het vlak van de muntontwaardingen. Om de onzekere monetaire toestanden te vermijden die dergelijke devaluaties met zich meebrengen heeft de wetgever in 1804 in het betalingsverkeer *stabilité* willen brengen door de waarde van de toenmalige wettige betaalmiddelen (gouden en zilveren munten) te identificeren met de nominale waarde. De waarde van een geldbedrag is de numerieke som, uitgedrukt in nominale eenheden. Betaling of terugbetaling van het numeriek gestipuleerde bedrag heeft dus schulddelegende waarde. Met reële koopkrachtschommelingen werd geen rekening gehouden, omdat zulks alleen maar aanleiding kon geven tot rechtsonzekerheid en in strijd zou zijn met de geest van art. 1895 B.W., die het creëren van een stabiele monetaire orde inhield.

16. Vanaf de wet van 20 juni 1873 kregen de bankbiljetten van de Nationale Bank officieel het statuut van wettig betaalmiddel. Dit fiduciair papiergeld kreeg eveneens een wettelijke nominale waarde, (15).

De betaling van een geldsom in bankbiljetten die nominaal het bedrag vertegenwoordigden dat numeriek in het kontrakt werd gestipuleerd, zal dus schulddelegende waarde gehad hebben. M.a.w., de waarde van deze biljetten als wettig betaalmiddel is de nominale waarde, niet de koopkracht die erdoor vertegenwoordigd wordt. Door *analogie* kan men dus art. 1895 *toepassen* op de biljetten van de Nationale Bank, het *fiduciair papiergeld*, (16).

HOOFDSTUK III. PUBLIEKRECHTELIJK ASPEKT VAN HET MONETAIR NOMINALISME.

A. GRONDSLAG EN MOTIVATIE

a. *Dubbele fictie.*

17. Zoals hoger reeds tot uiting is gekomen bevat art. 1895 B.W. een *juridische fictie*, in die zin dat de waarde van de munt geïdentificeerd wordt met zijn wettelijke nominale waarde en dat deze waarde stabiel blijft zolang de wetgever niet ingrijpt.

Dit betekent dat dit geldbedrag in nominale eenheden (de frank) uitgedrukt, steeds geacht wordt zijn zelfde waarde te blijven behouden, ongeacht de verlopen tijdsduur tussen het ogenblik waarop dit bedrag bij overeenkomst werd bepaald en de dag waarop de som effectief werd uitbetaald. De wet houdt hier geen rekening met hetgeen er intussen met de koopkracht van die som is gebeurd. Art. 1895 B.W. bevat nog een tweede fictie, namelijk dat de monetaire eenheid, de frank, steeds aan zichzelf

(15) SCHOENTJES-MERCHIERS, *o.c.*, blz. 118-121.

(16) DE PAGE, *o.c.*, III, blz. 465.

JURIS-CLASSEUR CIVIL, *Monnaie de paiement*, Fasc. B.1. ; blz. 7.

gelijk blijft. Le franc, c'est le franc ; de frank als wettelijke monetaire eenheid blijft steeds wat hij is (17). Ook hier is dan het gevolg weer dat men, ondanks een wijziging van de nominale waarde van de frank (wettelijke devaluatie of revaluatie), nooit het numerieke aantal geldeenheden van de som zal aanpassen.

b. Monetaire rechtszekerheid

18. Wat is nu de motivering achter een dergelijke nominalistische houding ? Om hierop een antwoord te geven dient er vooreerst de aandacht op gevestigd dat het geldwezen een mechanisme van de staat is (18). De staat heeft de exclusieve macht om de uitgifte en het terugtrekken van onze Belgische munt te reglementeren evenals er de koers van te bepalen. Het monetair nominalisme is de uiting van een respekt voor de monetaire eenheid, de Belgische frank, die dus een creatie is van de Belgische staat en waarmee zij vanuit haar monetaire soevereine positie het verbintenisverkeer regelt. De grondslag van het monetair nominalisme is het creëren van een *stabiel betaalsysteem*. Men wil de monetaire wanorde en rechtsonzekerheid vermijden door te verhinderen dat de numerieke inhoud van de geldbedragen te pas en te onpas zou aangepast worden aan de wisselende reële waarde, de koopkracht van het geld. Door het invoeren van een stabiele geldelijke rekeneenheid en door de reële waarde van de geldbedragen te identificeren met de numerieke hoeveelheid onveranderlijke franken waarin ze worden uitgedrukt, heeft de staat een vast en ordentelijk betalingsverkeer tot stand gebracht (19).

19. Door te bepalen dat de wettelijke waarde (nominale) de enige waarde van de munt is wordt in art. 1895 B.W. de voorkeur gegeven aan het *publiek belang*, de standvastigheid en de rechtszekerheid van een stabiele monetaire orde. De vraag is dan natuurlijk in hoeverre het voordeel van de rechtszekerheid opweegt tegen de onbillijkheid die eruit voortvloeit voor de private contracterende partij die het evenwicht van de contractueel bedongen prestaties aangetast ziet omwille van een sterke vermindering van de feitelijke koopkracht van het gestipuleerde bedrag tengevolge van waardeschommelingen van de munt die niet gecompenseerd worden door een equivalente aanpassing van de numerieke hoeveelheid nominale eenheden die in het bedrag zijn vervat.

c. Economische politiek.

20. Naast het argument van het publiek belang en de rechtszekerheid van een stabiele monetaire orde dient er tevens op gewezen dat het principe

(17) CARBONNIER, *o.c.*, blz. 17-18.

DE PAGE, *o.c.*, III, blz. 465.

(18) CARBONNIER, *o.c.*, blz. 16.

DURAND, P., *Influence de la dépréciation monétaire sur la vie juridique privée*, Paris, 161, blz. 108.

(19) DE PAGE, *o.c.*, blz. 464 ; Brussel, 5 mei 1934, *J.T.*, blz. 553.

van art. 1895 B. W. tevens een handig instrument is voor de staat m. b. t. het voeren van een economische politiek. Gezien de betalingen steeds geschieden in nominale eenheden die geacht worden steeds onveranderlijk te blijven, kunnen deflatie en inflatie aangewend worden voor verscheidene economische en politieke doeleinden. Via de waardeschommelingen van de munt kan aldus de conjunctuur beïnvloed worden, kan de kredietverlening en het sparen gestimuleerd of afgeremd worden ; het kan een middel zijn om een inkomensoverdracht in de maatschappij te realiseren, en last but not least... om de enorme last van de staatsschuld wat draaglijker te maken.

B. WETTELIJKE KOERS EN DWANGKOERS. (20)

a. Wettelijke koers.

21. Het *tweede lid* van art. 1895 B.W. bepaalt dat de betaling moet gebeuren in speciën die gangbaar zijn op het ogenblik van de betaling. We hebben er reeds eerder op gewezen dat dit ook van toepassing is op het fiduciair papiergeld. Met gangbare munt worden hier de in België wettige betaalmiddelen bedoeld. De staat heeft als soevereine gelscheppende macht de bevoegdheid om te bepalen wat op haar grondgebied als betaalmiddel wordt aanvaard en wat de schulddelgende kracht van dit betaalmiddel is. De wetgevende macht kan m.a.w. aan een bepaald betaalkvoorwerp wettelijke koers geven door aan dit betaalmiddel wettelijk schulddelgende kracht te verlenen ten bedrage van zijn nominale waarde.

22. De Belgische frank werd als nominale munteenheid ingevoerd door de wet van 5 juni 1832. Vanaf dit ogenblik hebben heel wat muntwetten bepaald in welke wettige betaalmiddelen die Belgische franken konden betaald worden. De laatste wettelijke bepaling die het statuut van de Belgische frank regelt dateert van 11 april 1957, (21).

Het zou ons te ver leiden gans deze muntwetgeving te belichten. We willen ons hier beperken tot het vernoemen van de betaalmiddelen waaraan de wetgever kwijtingskracht heeft gegeven. Vooreerst is er de pasmunt in België (het kleingeld). Dan is er de deelmunt : briefjes van 20 en 50 fr. Vervolgens hebben we het papiergeld van de Nationale Bank van België, en hier blijven we wat langer bij stilstaan. De briefjes van de Nationale Bank van België kregen ondermeer door het K.B. van 2 augustus 1914 en van 25 oktober 1926, evenals door de wet van 12 april 1957, wettelijke koers. De staat gaf dus aan de Nationale Bank de bevoegdheid om biljetten uit te vaardigen met wettige schulddelgende kracht.

(20) SCHOENTJES-MERCHIERS, *o.c.*, blz. 20.

KLUYSKENS, *o.c.*, *Verbintenissen*, blz. 246.

LAURENT, *o.c.*, *Obligations*, blz. 548.

(21) VANDEPUTTE, *Contracten*, Brussel, 1977, blz. 214.

SCHOENTJES-MERCHIERS, *o.c.*, blz. 118-121.

b. *Dwangkoers*

23. Wanneer de partijen geen bepaalde soort munt hebben gekozen, worden ze geacht naar de in het land gangbare munteenheid te hebben bedongen die kan betaald worden in wettige betaalmiddelen (22). Er is zelfs een strafwettelijke bepaling in ons recht (art. 556, 4de lid S.W.B.), die, indien er geen andersluidende uitdrukkelijke bepalingen in het contract zijn opgenomen, de partijen verplicht op straf van boete de in België gangbare munten ter betaling te aanvaarden. Het kan echter gebeuren dat partijen bepalen dat er met een andere soort munt dan de wettelijke zal betaald worden. Hier rijst dan de vraag of het de partijen toegelaten is van de wettelijke koers af te wijken? In beginsel ja, uit het louter feit dat de wet aan bepaalde muntsoorten kwijtingskracht schenkt volgt niet dat de partijen dezelfde betaalkracht niet aan andere betaalmiddelen mogen hechten of de Belgische munt volgens een andere koers dan de wettelijke, kwijtingskracht geven.

Bepalingen over wettelijke koers *raken de openbare orde niet*, (23).

24. Soms gebeurt het echter dat de wetgever de partijen *verplicht* een bepaald wettig betaalmiddel ter betaling te aanvaarden. Dit is in België het geval met de briefjes van de Nationale Bank. Door een aantal wetten werd de dwangkoers m.b.t. de briefjes van de Nationale Bank ingevoerd (o.a. K.B. van 2 augustus 1914; K.B. van 25 oktober 1926; Wet van 30 maart 1935; Wet van 12 april 1957). De partijen mogen niet via een contractueel beding weigeren de Nationale Bankbiljetten als betaalmiddel te aanvaarden. Men mag bijvoorbeeld niet stipuleren dat enkel in metalen munten mag betaald worden.

25. Gewoonlijk wordt samen met de dwangkoers ook de afschaffing van de vrije inwisselbaarheid van de bankbiljetten tegen goud voor de Nationale Bank bepaald. Sommigen stellen zelfs de dwangkoers en de niet-convertibiliteit van de bankbiljetten gelijk (24). Nochtans blijkt het dat dwangkoers mogelijk is zonder de convertibiliteit van de Bankbiljetten af te schaffen. Het is bijv. de regeling geweest van het K.B. van 25 oktober 1926 ter stabilisatie van de munt, dat naast een officiële devaluatie van de frank (tot op één zevende van zijn vroegere goudpariteit) ook opnieuw de vrije inwisselbaarheid van de bankbiljetten tegen goud invoerde maar tegelijkertijd de dwangkoers van de bankbiljetten behield. Andere auteurs maken daarom het onderscheid tussen imperatieve koers en gedwongen koers, waarbij dan met het laatste begrip enkel de niet-convertibiliteit van de munt wordt bedoeld (25). In België hebben de biljetten van de Nationale Bank momenteel zowel een *wettelijke koers* als een *gedwongen koers* (wet 12 april 1957), en ze zijn ook *niet inwisselbaar* tegen goud.

(22) DEKKERS, o.c., II, blz. 297-298.

(23) SCHOENTJES-MERCHIEERS, o.c., blz. 356-357 en blz. 128. Cass., 1 maart 1945, *Pas.*, 1945, I, blz. 128.

(24) VANDEPUTTE, o.c., blz. 214.

(25) SCHOENTJES-MERCHIEERS, o.c., blz. 360.

26. Wettelijke koers en dwangkoers staan in nauw verband met het monetair nominalisme. Door aan de nominale waarde van de munten en vooral van het fiduciair papiergeld wettige schulddelgende kracht te geven dringt de staat het nominalistisch principe op aan het privaat rechtsverkeer. De wettelijke koers is de bevestiging van de equivalentie tussen de schulddelgende kracht van het betaalmiddel en de nominale waarde die erop is aangeduid. Het geld circuleert dus in het privaat betalingsverkeer volgens zijn nominale waarde. Een numeriek bedrag ter hoogte van een aantal franken mag dus betaald worden met betaalmiddelen die nominaal eenzelfde aantal monetaire eenheden inhouden als het gestipuleerde bedrag. De waarde van de som op het ogenblik van de betaling is dus zijn nominale waarde ; wat er intussen met de koopkracht is gebeurd zal de betaling niet beïnvloeden. Door aan de bankbiljetten bovendien dwangkoers te geven heeft de staat een uitstekend instrument in handen om te verhinderen dat de crediteur de schulddelgende kracht van de nominale waarde van de bankbiljetten contractueel zou weigeren. Door het stelsel van de dwangkoers mag de crediteur contractueel niet verhinderen dat de betaling met briefjes van de Nationale Bank zal geschieden. Stel bijv. dat gedurende het tijdsverloop tussen het aangaan van het contract en de effectieve betaling de reële koopkracht van de munt met de helft is verminderd. De crediteur zal niettemin gehouden zijn te aanvaarden dat een bedrag van 100 fr. zal betaald worden met een bankbriefje van 100 fr. Hij is verplicht de nominale waarde als schulddelgend te aanvaarden en hij zal bijvoorbeeld niet mogen eisen dat een briefje met een faciale nominale waarde van 100 fr. slechts schulddelgende kracht zou hebben voor een bedrag van 50 fr. De wettelijke koers en vooral de dwangkoers brengen het monetair nominalisme in de praktijk. De crediteur mag geen aanspraak maken op meer monetaire eenheden dan contractueel overeengekomen, onder voorwendsel dat de monetaire eenheid in koopkracht is verminderd (26).

Hoofdstuk IV.

Repercussies van het monetair nominalisme op het privaatrechtelijk kontraktueel verkeer

De problematiek die zich stelt bij het monetair nominalisme uit zich in de vraag of het argument van het publiek belang een voldoende rechtvaardiging is voor het monetair nominalisme om, ten koste van de privaat-

(26) CARBONNIER, *o.c.*, blz. 24.

rechtelijke billijkheid, de rechtszekerheid en de stabiliteit voorop te plaatsen. Een ongenueanceerde nominalistische houding leidt inderdaad tot zeer onbillijke toestanden in het privaat contractueel verkeer.

A. GESTOORD CONTRACTUEEL EVENWICHT

a. *Het geld als waardemeter*

27. In ons contractenrecht speelt het geld een centrale rol. Het dient als tussenschakel bij het ruilen van goederen of prestaties. Goederen worden geruild tegen geld en diensten worden met geld betaald.

Het geld verschijnt in het contract dus niet alleen als betaalmiddel (27). Als gevolg van de gewoonte goederen en diensten tegen geld te ruilen, is men ze in geldtermen gaan waarderen. De prijs van goederen en diensten wordt in geld uitgedrukt. Het geld is dus een waardemeter. De munt wordt hier rekenmunt omdat het hier dienst doet als een beoordelings-instrument van de koopkracht die een bepaalde som vertegenwoordigt. De overheid heeft een zekere stabiliteit in die monetaire functies willen brengen door te bepalen dat de rekenenheid steeds identiek aan zichzelf blijft. Hierdoor worden inderdaad de monetaire stabiliteit en de rechtszekerheid gewaarborgd maar voor de private rechtspartij heeft het nominalisme het zeer onbillijke gevolg dat het geld in zijn functie van waardemeter *onbetrouwbaar* wordt.

Als contractant loopt hij steeds het risico dat het bedrag dat hij op het ogenblik van de betaling ontvangt inderdaad nominaal gelijk is aan het contractueel overeengekomen bedrag en dus volledige kwijtingskracht heeft, maar dat hij omwille van een monetaire waardeschommeling met dit bedrag heelwat minder goederen en diensten kan kopen dan hij op het ogenblik van het aangaan van het contract had berekend.

We kunnen het zo stellen : in een periode van stabiliteit van de reële koopkrachtwaarde van de munt is het monetair nominalisme inderdaad een ideaal principe om een vlot betalingsverkeer te verzekeren. Anderzijds kan het nominalisme in een periode van instabiliteit van de koopkracht van het geld de grootste verwarring en onzekerheid te weegbrengen in het privaatrechtelijk contractueel verkeer (28).

b. *Gestoord contractueel evenwicht*

28. De consequenties van een verminderde koopkracht van de munt worden ten volle door de crediteur gedragen. Het is duidelijk dat zulks een ernstig onevenwicht in de prestaties van de betrokken partijen te

(27) zie Hoofdst. I-A, afd. b : Monetaire gegevens.

(28) DURAND, *o.c.*, blz. 90.

weegbrengt. Het merendeel van de contracten doen geldschulden ontstaan. Enerzijds kan een geldbedrag de tegenwaarde zijn van een geleverd goed of dienst, anderzijds kan een geldsom het direkte voorwerp uitmaken van het contract zoals bij de lening. Dit onderscheid is hier echter niet zo belangrijk. Telkens heeft de crediteur in het bepalen van het geldbedrag dat hem ten goede komt een zekere koopkracht voor ogen. Deze koopkracht correspondeert dan met de door hemzelf geleverde prestatie ; er is dus een evenwicht. Dit evenwicht kan echter bruusk worden gebroken indien een waardeschommeling van de munt de koopkracht ervan in die mate aantast dat betaling van het nominaal bedrag door de debiteur nog wel wettelijk schulddekkende kracht heeft maar dat dit bedrag helemaal niet meer de koopkracht vertegenwoordigt die de crediteur als evenwichtige tegenwaarde voor zijn eigen prestatie bedoeld had. Hierbij moet wel gesteld worden dat het niet enkel de wederkerige contracten zijn die in hun contractueel evenwicht kunnen gestoord worden door monetaire waardeschommelingen gedurende het tijdsverloop tussen het aangaan van het contract en de effectieve betaling (zoals de koop op krediet bijv.). Ook eenzijdige contracten kunnen onderhevig zijn aan een evenwichtsstoornis, alhoewel ze op zichzelf enkel eenzijdige verbintenissen scheppen (29). Nemen we bijv. de lening. Ondanks het eenzijdig karakter van de overeenkomst kunnen we toch stellen dat er een idee van wederkerigheid in zit. De lening wordt als contract ook beheerst door het principe van "do ut des". De uitlener heeft voor een bepaalde tijd aan de lener het genot van een bepaalde geldsom verschaft. Hij heeft dus voldaan aan de verwachting van de lener om over een zeker geldbedrag te beschikken. Maar anderzijds heeft de uitlener het geld aan de lener verschaft in de hoop enerzijds er de intresten te kunnen van opstrijken en anderzijds om na het bepaalde tijdsverloop weer over de koopkracht te kunnen beschikken waarvan hij zich ten voordele van de lener had ontdaan. Er is dus ontgezeglijk een contractueel evenwicht. Maar indien nu de uitlener op het ogenblik van de teruggave een nominale som in handen krijgt die feitelijk heelwat minder waard is dan hetgeen hij uitgeleend heeft dan is het duidelijk dat het nominalisme ook hier een essentiële evenwichtsstoornis teweegbrengt en het kredietwezen ontregelt.

B. 1134 B.W. : WIL IS WET VOOR DE BETROKKEN PARTIJEN

a. Wilsautonomie

29. Naast het publiekrechtelijk argument van een stabiele, steeds aan zichzelf gelijk blijvende monetaire orde, steunt het monetair nominalisme zich ter handhaving ook op het legalistisch standpunt van 1134 B.W. Het monetair nominalisme en de "wil is wet"-theorie van 1134 B.W. zijn nauw met elkaar verbonden. Er wordt namelijk van uitgegaan dat de wil van de partijen die in het contract een bepaald nominaal bedrag ter betaling hebben gestipuleerd, hen tot wet strekt. Hetgeen uit de onderlinge toe-

stemming is ontstaan kan achteraf niet eenzijdig worden gewijzigd (30). Gans deze argumentering berust op het feit dat de overheid het privaat contractueel verkeer via een wettelijk geldmechanisme dirigeert. Bij de beoordeling van de wil van de partijen moet men er dus van uitgaan dat het hun beider bedoeling was de numerieke eenheden van een geldbedrag naar hun wettelijke nominale waarde te beschouwen en aan die nominale waarde kwijtingskracht te geven. Het zal dus voor de debiteur volstaan het numerieke bedrag zoals het in het contract werd gestipuleerd te betalen om aan zijn contractuele verplichtingen te voldoen. Een aanpassing van dit nominaal bedrag zou dus niet alleen tegen art. 1895 B.W. indruisen maar zou eveneens in strijd zijn met het legalisme van 1134 B.W.

b. De werkelijke wil van de partijen

30. Eerder zegden we reeds dat het een fictie is de nominale waarde als de werkelijke waarde van het geld te beschouwen. In werkelijkheid telt alleen de koopkracht ervan voor de partijen. Indien bijgevolg door een aantasting van de koopkracht van het geld tengevolge van een waardeschommeling de nominale waarde niet meer representatief is voor de reële waarde van de schuld zoals die door de partijen bedoeld was, dan is er natuurlijk de vraag in hoeverre men nog art. 1134 B.W. kan handhaven aangezien de wil van de partijen zelf is aangetast.

Dwaling of eventueel benadeling zouden hier als *wilsgebreken* kunnen ingeroepen worden. Men zou zelfs het bestaan zelf van het contract in vraag kunnen stellen (31). Als men aanneemt dat de *oorzaak* als geldigheidsvereiste van het contract blijft doorspelen zolang de wederzijdse verplichtingen volledig en op reglementaire wijze vervuld zijn dan is er natuurlijk de vraag of er, na een wezenlijke koopkrachtvermindering van de munt, nog een oorzaak is. De oorzaak van de verbintenis van de crediteur lag immers in het voordeel dat hij kon halen uit de prestatie van de wederpartij die hem een zekere koopkracht zou verschaffen.

31. Al deze argumenten die om een billijke aanpassing vragen stuiten echter op de fictie van het monetair nominalisme dat er geen onderscheid bestaat tussen de waarde van het nominaal bedrag en de werkelijke waarde ervan. Wettelijk gezien heeft het geld slechts één enkele waarde. Naar de letter van de wet kan er dus geen wilsgebrek bestaan over een som geld die uitdrukkelijk nominaal in een contract werd gestipuleerd, en dit nominaal bedrag is tevens een onbetwistbare en geldige oorzaak voor de prestaties van de crediteur die door de betaling van het nominaal bedrag tenvolle voor zijn geleverde prestaties gekwetten wordt (32).

(29) DURAND, *o.c.*, blz. 96.

(30) DEMOLOMBE, *o.c.*, blz. 296.

(31) DURAND, *o.c.*, blz. 93.

(32) PIRET, *Les variations monétaires et leur répercussions en droit privé belge*, Brussel, 1935, blz. 15-17.

32. De rechter die niettegenstaande het streng legalisme van 1134 B.W. en het nominalisme van 1895 B.W. toch een oordeel naar billijkheid wil vellen, zou via 1135 B.W. de gewenste wettelijke "kapstok" kunnen hebben. Een overeenkomst bindt immers niet alleen tot hetgeen uitdrukkelijk is bepaald maar ook tot hetgeen door de billijkheid . . . enz. eraan wordt toegekend. Het zou dus tegenstrijdig zijn met de goede trouw indien een van de partijen door feitelijk minder te presteren dan hetgeen hij werkelijk schuldig is ; ook al gaat hij niet in tegen de uitdrukkelijke bepalingen, zich op een onrechtmatige manier zou verrijken. Het onderling vertrouwen tussen de partijen wordt op die manier geschaad. Hij die ten onrechte een onvoorzien profijt uit het contract haalde heeft dus zijn verbintenis niet naar behoren vervuld en het contractueel evenwicht geschaad (33).

33. Anderzijds blijft de vraag hoe men zich te kwader trouw en onrechtmatig kan verrijken indien deze verrijking eigenlijk niet rechtstreeks het gevolg is van de onwil van de debiteur, maar voortvloeit uit het wettelijk verdedigd standpunt van het monetair nominalisme (34).

HOOFDSTUK V

Nuancering van het nominalistisch principe

A. CONTRACTUEEL VALORISME

34. Het monetair nominalisme blijkt dus een zeer onbillijk principe te zijn voor de contracterende partijen tijdens periodes waarin waardeschommelingen van de munt schering en inslag zijn. Ook de wetgever zelf heeft dit ingezien en heeft daarom bij middel van een aantal bijzondere wetten het nominalistisch principe wat *gemilderd*. Wat de lonen betreft, voorziet art. 35, derde lid, van de Wet betreffende de Arbeidsovereenkomst voor Bedienden, bijvoorbeeld dat de lonen bij K.B. kunnen aangepast worden. Ook de strafrechtelijke boeten bijv. kunnen door de wet aangepast worden. Zo ook heeft bijv. de Wet van 4 juli 1972 de aansprakelijkheid van de hotelhouders op 100 X de logieprijns per dag gebracht, wat dus een automatische aanpassing inhoudt, daar waar voorheen de aansprakelijkheid (sinds 1897 !) bepaald was op 1.000 fr.

(33) DURAND, *o.c.*, blz. 103-105.

(34) PIRET, *o.c.*, blz. 16.

35. Globaal gezien is de wetgeving echter niet zeer doortastend in het doorbreken van het streng nominalisme. Daarom is het wenselijk dat de contractanten zelf afdoende middelen hebben om zich tegen de koopkrachtwijzigingen te beveiligen. Hier komt dan echter één centrale vraag naar voren : *Is art. 1895 B.W. van openbare orde ?* Mag men contractueel afwijken van het monetair nominalistische principe ? Mag men de betaling uitdrukkelijk contractueel laten geschieden in een andere munt dan de wettig gangbare in België ? Rechtsleer en Rechtspraak zijn hier vrij unaniem in hun antwoord : Art. 1895 B.W. is niet van openbare orde ; het bevat *geen dwingend recht*, men mag er uitdrukkelijk contractueel van afwijken (35). Het contractueel valorisme wordt dus aanvaard in België : De partijen kunnen uitdrukkelijk contractueel de gevolgen van de waardeschommelingen van de munt uit hun contracten sluiten. Het onevenwicht veroorzaakt ten nadele van de crediteurs tengevolge van een betaling in gedeprecieerd geld kan dus contractueel vermeden worden door te bepalen dat de reële waarde van de munt die zich al dan niet heeft gewijzigd, beslissend zal zijn voor de kwijtingskracht van de betaling. Zo is het bijv. mogelijk bij een lening te bepalen dat het terug te betalen bedrag zal berekend worden naar de goudwaarde die het heeft op de beurs van Londen, uitgedrukt in Belgische frank maar de koers van het Pond volgend op de beurs van Londen (Cass., 12 mei 1932). De motivering bij rechtsleer en rechtspraak om het contractueel valorisme te aanvaarden komt hierop neer dat art. 1895 B.W. enkel op het oog heeft te verhinderen dat men door een algemene aanpassing van de numerieke bedragen aan de waardefluctuaties, de wettelijke nominale waarde van de munt zou negeren. Dit belet echter niet de partijen om zich uitdrukkelijk te beveiligen tegen de koopkrachtvermindering van de munt mits de Belgische munt als wettig betaalmiddel en in z'n nominale legale waarde als munt wordt aanvaard (zie bijv. Cass., 1 maart 1945).

36. In Nederland wordt het contractueel valorisme op dezelfde wijze als in België aanvaard (36). In Frankrijk was er bij de Rechtsleer en de Rechtspraak eveneens de tendens om uitdrukkelijke afwijkingen van 1895 B.W. te aanvaarden. De wetgever is, zoals blijkt uit art. 79 van de ordonnance van 30 december 1958 (later gewijzigd door art. 14 van de ordonnance van 1959) heelwat sceptischer gebleken tegenover nuanceringen van het nominalistisch principe. Een clause die de nominale waarde van een bedrag in zijn schulddelegende kracht negert is dan alleen geldig als de clause rechtstreeks verband heeft met het voorwerp van de

(35) KLUYSKENS, *o.c. Contracten*, blz. 554.

KLUYSKENS, *o.c., Verbintenissen*, blz. 246.

DE PAGE, *o.c.*, III, blz. 467.

Cass., 30 mei 1929, *Pas.*, 1929, I, 206.

Cass., 12 mei 1932, *Pas.*, 1932, I, 167.

Cass., 1 maart 1945, *Pas.*, 1945, I, 128.

(36) ASSER-RUTTEN, *o.c., Bijzondere overeenkomsten*, blz. 295 en 300.

overeenkomst. Bijvoorbeeld om geldig een betaling in vreemde munt te voorzien moet de overeenkomst een internationaal karakter hebben. De schulddelgende kracht bepalen van een bedrag naar zijn goudpariteit kan enkel indien het voorwerp van de overeenkomst wat met goud te maken heeft. Hiermee wordt dus een stap teruggezet in Frankrijk en gaat men weer in de richting van de vroegere houding, toen de Rechtsleer en Rechtspraak in Frankrijk art. 1895 B.W. als zijnde van openbare orde beschouwden (37).

B. WAARDEBEVEILIGINGSCLAUSULES (38).

37. De enige manier voor de partijen om zich tegen waardefluctuaties te beschermen zijn technische waardebeveiligingsclausules, die *uitdrukkelijk* in het contract zijn opgenomen. De koppeling van art. 1895 en 1134 B.W. wijst duidelijk aan dat er geen stilzwijgende afwijking van het nominalistisch principe zal aanvaard worden. Evenmin zal een algemeen "Rebus sic Stantibus"-beding aanvaard worden.

Een aanpassing van het contract wegens onvoorziene omstandigheden die de overeenkomst essentieel in zijn bepalingen hebben aangetast wordt, op grond van 1134 B.W., niet als geldig aanvaard. Immers, elk contract van lange duur houdt zekere onvoorzienbare omstandigheden in. De bindende kracht van de overeenkomst en de algemene rechtszekerheid staan dus zeker een algemene aanpassing van de overeenkomsten van lange duur in de weg. We willen ons hier beperken tot een sumiere opsomming van deze waardebeveiligingsclausules.

1. Zoals reeds werd gesteld is een beding dat enkel mag betaald worden in goudstukken of muntstukken, het *goudbeding*, of de *goudbetalingsclausule*, *ongeldig* (39).

2. Is echter wél geldig : de *goudwaarde-clausule* waar men de waarde van het bedrag uitdrukt in functie van de goudpariteit. De som wordt uitgedrukt in franken, maar met referentie naar de goudwaarde van het bedrag.

3. Zijn eveneens geldig, de clausules die een bedrag uitdrukken in functie van de *wisselpariteit* van de frank in verhouding tot een vreemde meer stabiele munt. (Vroeger bijv. de dollar, maar sedert 1971 ging men over tot een zwevende wisselpariteit, zodat hier dus ook het gevaar van muntwaardefluctuaties ontstond). Lange tijd is er onzekerheid geweest omtrent de vraag of de partijen die een dergelijke clausule in hun contract hadden opgenomen, eveneens de gevolgen moesten dragen van een fluctuatie van

(37) LAURENT, *o.c.*, *Obligations*, blz. 553.

DEMOLOMBE, *o.c.*, blz. 307.

(38) PIRET, *o.c.*, blz. 226-246.

SCHOENTJES-MERCHIERS, *Waardebeveiligingsclausules in de landen der E.E.G.*, Gent 1969.

JURIS-CLASSEUR CIVIL, *Monnaie de paiement*, Fasc. B.1., blz. 27.

(39) Cass., 12 juni 1930, *Pas.*, 1930, I, 245.

Cass., 27 april 1933, *Pas.*, 1933, I, 208.

de vreemde munt, bijv. bij een devaluatie van die vreemde munt. De huidige tendens is wel de clause aldus te interpreteren dat het de eigenlijke bedoeling was van de partijen zich te beschermen tegen muntfluctuaties en dat daarom in geval van devaluatie of revaluatie van de vreemde munt gewoon de nominale waarde van het bedrag in Belgische franken moet behouden worden.

4. Er mag ook bedongen worden dat een betaling *in vreemd geld* zal geschieden. Er is echter wel een wettelijke beperking in die zin dat de wet van 30 december 1885 bepaalt dat openbare en bestuurlijke akten de geldsommen enkel in Belgische franken mogen uitdrukken.

Een vonnis bijvoorbeeld zal de schulden steeds in Belgische franken uitdrukken. Het is hier ook gepast te vermelden dat de rechter in zijn bepaling van de schulden of in het toekennen van een schadevergoeding wél rekening mag houden met koopkrachtwijzigingen van de munt die ontstaan zijn na het ogenblik van ontstaan van de schade of schuld, maar vóóraler het vonnis daadwerkelijk wordt uitgesproken.

5. Clausules die een *aanpassing aan de index* voorzien zijn eveneens geldig. Dergelijke clausules zijn ingelast om de partijen te beschermen tegen feitelijke depreciaties van de munt of prijsstijgingen.

Dergelijke clausules zijn geenszins een miskennis van de wettelijke nominale waarde, noch zijn ze in strijd met het principe van de dwangkoers.

BESLUIT

Het monetair nominalisme dat vooral de rechtszekerheid en het publiek belang beoogt, is dus in de praktijk genuanceerd geworden omwille van de onbillijke gevolgen die het nominalisme met zich kon meebrengen voor het privaatrechtelijk verkeer. Die nuancering bestaat voornamelijk in het inlassen van specifieke waardebeveiligingsclausules in de contracten, waarmee dan gepoogd wordt de grens tussen de nominale waarde en de werkelijke waarde te overbruggen.

Alhoewel hiermee wordt ingegaan tegen het principe van 1895 B.W., zijn deze clausules toch geldig, gezien 1895 B.W. geen dwingend recht bevat. Anderzijds wordt een stilzwijgende aanpassing van de numerieke som wegens depreciatie of wettelijke koerswijziging, die dus als onvoorziene omstandigheden kunnen beschouwd worden niet aanvaard door de Rechtspraak. Gezien ook in 1978 inflatie nog een reëel fenomeen is, de zwakke economische groei doet nog steeds de kosten per geproduceerde eenheid stijgen, dient dus gewezen op het actueel belang voor de private contractuele partij om de onbillijke gevolgen van het nominalisme te ontwijken. Gezien men nu overal het fenomeen van de zwevende pariteiten kent, zal vooral de index-clausule het contractueel evenwicht moeten vrijwaren.